

İŞ YAŞAMINDA
AYRIMCI DİL
VE DAVRANIŞLARDAN
KAÇINMA REHBERİ

Önsöz

Borusan Eşittir Platformu olarak, toplumsal rol ve algıların eşitliğe ve çeşitliliğe engel olmayacağı, mutlu ve başarılı bir geleceği inşa etmeyi amaçlıyoruz.

Masum, iyi niyetli, bilinçli, bilinçsiz, kasıtlı, kasıtsız, hedef gözeten veya gözetmeyen... Ayrımcı dil, sosyal hayatın ve iş yaşamının her yerinde. Cinsiyetiniz, etnik kimliğiniz nedeniyle veya engelli olduğunuz için önyargılara kurban edilebiliyor, dışlanabiliyor; tüm çalışma ve başarılarınıza rağmen hak ettiğinizi alamayabiliyorsunuz.

Ayrımcı dil ve önyargılardan arınmış, gücünü sevgi ve saygıdan alan bir kurum kültürünün yerleşmesi için ilk adımın zihniyet değiştirmek olduğunu düşünüyoruz. Zihniyet değişirse, dil de değişir; dil değişirse çalışma ortamlarımız herkesin kendini eşit ve özgür hissedebildiği, bir parçası olmaktan mutluluk duyduğu sevgi ve saygı dolu mekanlara dönüşür.

Bu sebeple ilk adım olarak iş yaşamında sıklıkla karşılaşılan ayrımcı ifade ve önyargılara dikkat çekmek istedik.

Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Merkezi danışmanlığında bir envanter çalışması gerçekleştirdik ve çıktılarımızı hepimize yardımcı olabilecek, farkındalığımızı güçlendirecek küçük bir rehberle dönüştürdük. Bu rehberle, iş yaşamında kullandığımız kelimeleri, bilinçdışı yerleşmiş ifadeleri ve davranışlarımızı düşündürmeyi, kelimelere yüklenmiş ifadeleri daha eşitlikçi bir çerçeveden tartmayı amaçlıyoruz.

Rehberimiz iş hayatında yaygın görülen ve ayrımcı nitelenen ifade, davranış ve önyargılara odaklanmakla beraber daha pratik bir kapsamda ele alınmıştır. Elbette sizin de katkılarınızla daha da fazla gelişecektir. Umuyoruz ki rehber bu yola katkıda bulunan ufak ama önemli bir başlangıç olur. Çünkü;

Sevgi dilde başlar.

Dil değişirse, dünya değişir.

Ayrımcı dilin geçmişte kalacağı, potansiyeli sekteye uğratamayacağı mutlu ve eşitlikçi yarınlara...

'Ayrımcı dil, sosyal ve ekonomik yaşamın her yerinde!'

Ayrımcılık sandığımızdan çok daha yaygın:

Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı 2014 sonu itibarıyla yüzde 30 civarında. Dünya Ekonomik Forumu Cinsiyet Eşitlik Endeksi'ne göre Türkiye'de yönetici kadrolarının sadece yüzde 12'si kadın. Engellilerden işgücüne dahil olan yaklaşık yüzde 22'lik oranın ise yalnız yaklaşık yüzde 20'si istihdam ediliyor. İşyerinde her 3 LGBTİ bireyden 1'i ayrımcılığa maruz kalıyor. Ayrımcılık her zaman bariz biçimlerde değil, üstü kapalı biçimlerde de ortaya çıkabiliyor.

Kültürel normlar, yetiştirilme biçimi ve toplumsal önyargılar bilinçdışı o denli işliyor ki bazen farkında olmadan ayrımcılığı tekrar tekrar üretiyoruz.

Toplumsal cinsiyet farkındalığı

Cinsiyet belli fiziksel veya biyolojik özellikleri tanımlarken, toplumsal cinsiyet kültürel ve sosyal olarak belirlenmiş cinsiyet rollerini ifade eder.

Kadın ve erkeklere doğuştan itibaren bazı özellikler atfedilir. Erkeklerin daha güçlü, mantıklı, aktif, dışa dönük; kadınların ise duygusal, narin, merhametli, şefkatli olduğuna inanılır. Bu inanış kız çocukların eline oyuncak bebek, evcilik seti verilerek, erkek çocuklara ise kamyon, silah, tamir takımı alınarak pekiştirilir. Sonuçta, bu durum her iki cinsiyete belirli kalıplar dayatılmasına ve kişinin kendini gerçekleştirebileceği farklı alternatiflerin tıkanmasına neden olur.

'Kadın veya erkeklere özgü olduğu düşünülen roller, sınırlayıcı ve dışlayıcıdır.'

İş yaşamında da cinsiyete yönelik ayrımcı dil görülebilir. Sık karşılaşılan durumlar şöyle:

Mesleğe yönelik ayrımcı dil

Çalışma yaşamında cinsiyet ayrımcılığının en önemli göstergesi, işlerin kadın işi-erkek işi olarak gruplandırılmış olmasıdır. Meslek adlarını cinsiyet içermeyecek şekilde kullanın. Örneğin;

~~Kadın mühendis~~ Mühendis
~~Kadın müdür~~ Müdür
~~Kadın direktör~~ Direktör
~~Kadın doktor~~ Doktor
~~Kadın CEO~~ CEO

Cinsiyete yönelik ayrımcı dil

Kadını görünmez kılan ve dışlayan ifadelerin kullanılması.

Dolaylı olarak “erkek olmayı”, “insan” olmayla özdeşleştiren ve “herkesi” kapsama iddiasıyla kadını görünmez kılan ifadeleri kullanmamaya özen gösterin. Örneğin;

~~Adam olmak~~ İnsan olmak
~~Adam gibi~~ Doğru düzgün
~~Adamakıllı~~ Layığıyla
~~Adam olana~~ İnsan olana
~~Erkek sözü~~ Söz
~~Erkekliğe sığmayan~~ İnsanlığa sığmayan
~~Bilim adamı~~ Bilim insanı
~~İş adamı~~ İş insanı
~~İnsanoğlu / Ademoğlu~~ İnsanlık
~~Sözünün eri~~ Sözünü tutan
~~Baba evi~~ Aile evi
~~Bu işin adamı~~ Bu iş için biçilmiş kaftan

Cinsiyet ile hitabetin birbirine karıştırılması

Kadın-erkek cinsiyeti belirtir. Bay-bayan, bey-hanım, beyfendi-hanımfendi ise hitabet şeklidir. Örneğin;

~~Erkek tuvaleti / Bayan tuvaleti~~
Erkek tuvaleti / Kadın tuvaleti

~~Erkek yüzücü / Bayan yüzücü~~
Erkek yüzücü / Kadın yüzücü

~~Erkek arkadaş / Bayan arkadaş~~
Erkek arkadaş / Kız arkadaş

Kız/kadın kelimelerinin olumsuz kullanımı

“Kız” genellikle masumiyet, gençlik, tecrübesizlik, evlenmemiş olma vb. durumları ifade etmek üzere kullanılır. “Kadın” ise çoğu zaman bu anlamın karşıtı olarak konumlandırılırken; daha “kaba” bir ifadeymiş gibi algılanabilir. “Kadın” yerine daha “kibar” ya da “edepli” olduğunu düşünerek “bayan”, “hanım”, “hanımfendi”, “bacı” gibi ifadeleri kullanmaktan kaçının.

~~Kızlık soyadı~~ Önceki soyadı

İş yaşamında bazı cinsiyetçi deyim, atasözü ve ifadeler

İyi niyetlerle söylenen bazı deyim, atasözü ve klişe cümlelerin arkasında geleneksel cinsiyet rollerinin yattığını unutmayın! Örneğin;

- › Kadınlar için en iyi meslek öğretmenlik!
- › Senin gibi hanım bir kıza yakışıyor mu?
- › Yuvayı yapan dişi kuştur
- › Erkek adam ağlamaz
- › Kadınlar hamamına çevirmek
- › Karı gibi kıvırtmak
- › Karı gibi gülmek
- › Kız almak/kız vermek
- › Erkek gibi kadın
- › Adam yerine koymak
- › Anasına bak kızını al
- › Kızını dövmeyen dizini döver
- › Evde kalmış
- › Hanım hanımcık
- › Delikanlı kız
- › Adam gibi adam
- › Adamın dibi

Etiketlemeyin!

Bayan, hatun, kız, kızcağız, çıtır, bacı, karı, kezban, paçoza...

Oğlum, delikanlı, hemşehrim, dostum, ahbab, toprağım, lan, eleman, abi, amcam, hacı, müdür...

Biyolojik özelliklere yönelik ayrımcı dil

Cinsiyete dayalı hormonal değişimlere atıfta bulunarak insanları etiketlemeyin, davranışlarını buna göre yorumlamayın. Örneğin;

- › Menopozlu
- › Andropoz girmiş
- › Ergen gibi
- › Muayyen gününde
- › Hamile kadınlara, hamile olduğu için iyi düşünemediğini ima etmek gibi.

Davranışlar

Kadın ya da erkeğe yönelik belirli toplumsal önyargıları ve kalıpları yansıtan ya da dayatan davranışlardan uzak durun. Örneğin;

- › Erkek iş arkadaşlarımızın kapıları açıp, yük taşımasını beklemeyin!
- › Kadın iş arkadaşlarımız kutlamalarda pasta getiren, pasta kesen, toplantılarda çay servis eden kişiler olmak zorunda değiller!
- › Toplantılarda kadınlar not tutar diye bir kural yoktur!
- › Toplantılarda erkeklerin daha çok söz alması o toplantının verimli geçmesini garanti etmez!
- › Kimsenin, başkası konuşurken sözünü kesmeye hakkı yoktur. Kadın ve erkek çalışanların eşit oranda görüşüne başvurulduğundan emin olun!
- › İş yaşamında herkesin kibar ve saygılı olması beklenir ancak kadınlar için bu beklenti daha yüksektir. “Hanım hanımcık”, “çok hanım kadın”, “çok ağırbaşlı kadın” ifadelerinden uzak durun!
- › Bir ofiste herkesin erişebileceği bir telefon varsa ona bir kadın bakmak zorunda değildir!

‘Yaşam tarzı, etnik kimlik, cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik, inanış veya yaş çalışmaya engel olamaz!’

Dilimiz zihnimizin aynası

Önyargılarımız iş yaşamında bizim farkında olmadığımız pek çok biçimlerde ortaya çıkıyor. Bu davranış kalıpları kültürel hafızamıza işliyor ve farkında olmadan çoğu zaman bu normlara göre hareket ediyoruz. Ayrımcı dil de bu noktada başlıyor!

Sözde samimiyet

İş yerindeki konumunuz, statünüz ya da ünvanınız sizi başkalarına karşı “sözde samimiyet”e yol açan ifadelere yönlendirmesin. Sizin için samimiyet içeren bir ifade bir başkası için tahakküm kurma, küçük görme, büyüklük taslama veya hiyerarşiyi hatırlatma gibi algılanabilir. Kusurlu davranışları örtbas etmek için dile başvurmayın. Örneğin;

- › **“Ben çalışanlarımla baba-oğul gibiyimdir.”**
- › **“Biz burada bir aile gibiyiz. Kol kırılır yen içinde kalır.”**
- › **“İş arkadaşlarım benim çocuklarım gibidir.”**

Çalışma arkadaşlarınızın isimlerini öğrenin ve onlara isimleriyle hitap edin.

- › **Bir kişinin kullanmayı tercih ettiği kelime dağarcığına saygılı olun, konuşma ve yazma tarzınızı bu tercihe göre yönlendirin.**
- › **İzin istemeden ‘canım’, ‘cicim’, ‘şekerim’, ‘hayatım’, ‘yavrum’, ‘evladım’ vb. demeyin.**

‘Hiyerarşiyi davranışsal ve sözel bir tahakküme dönüştürerek yeniden üretmeyin!’

Bedensel özellikler

Bir insanın vücudu sadece kendisine aittir ve kendi rızası dışında hiçkimse bir kişinin vücudu hakkında söz sahibi olamaz. Kişilerin bedensel özelliklerine ve fiziksel durumlarına, engellerine değil, yaptıkları işe odaklanın. Kişileri buna göre etiketlemeyin. Örneğin;

- › **Koca memeli, bodur, cüce, yerden bitme, göbekli, şişko, kel, bıdık, minnoş, düztaban, sarışın, sırick vb.**
- › **Kör, topal, spastik, otistik**
- › **Zayıfladın mı?**
- › **Kilo mu aldın?**
- › **Yorgun musun?**

Yaş

Çeşitli yaşlardan oluşan bir grup çalışan içerisinde gençlerin yaşını ve tecrübesizliğini vurgulamak motivasyon kırıcı bir durumdur. Aynı şekilde daha genç çalışanlar da yaşı daha büyük çalışanlara karşı önyargılarını bir kenara bırakmalıdır.

- › **“Siz bilmezsiniz, o yıllarda enflasyon....”**
- › **Çömez**
- › **Yeniyetme**
- › **Acemi**
- › **Çaylak**
- › **“Siz o zaman doğmuş muydunuz?”**
- › **Dinozor**
- › **Fosil**
- › **Abla, Abi**
- › **Teyze, Amca**

Giyim tercihleri

Giyim ve aksesuar bir tercihtir. Kurumun belirlediği kılık kıyafet yönetmeliği çerçevesinde kalmak suretiyle giyim, makyaj, ayakkabı, aksesuar; kişisel zevk ve tercihlerin yansımasıdır. Kişiler buna göre eleştirilemezler. Örneğin;

- › **Paçoz**
- › **Zibidi**
- › **Boya küpüne batmış**
- › **Suluk benizli**
- › **Hippi**

‘Tercihlerinden
ötürü kimse
etiketlenmemelidir.’

Kadir Has Üniversitesi

**Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları
Araştırma Merkezi
katkılarıyla hazırlanmıştır.**

Bakış açını değiştir,
dilini deęiřtir.
Dil değişirse, dünya değişir!
Unutma;

#SevgiDildeBařlar

Rehberi geliřtirmek ve görüřlerinizi paylařmak için:
borusanesttir@borusan.com